

Beste leden,

Na een (te) lange tijd weer een nieuwsbrief. Het wil maar niet lukken om de gedachte regelmaat van 3 uitgaven per jaar te realiseren. Wij, als bestuur beraden ons hoe we een en ander zodanig anders kunnen organiseren dat de doelstelling wel wordt gehaald. In ieder geval zou het toe te juichen zijn als U, als lid, op één of andere wijze een inbreng zou kunnen hebben in de inhoud van de brief. Suggesties voor te behandelen onderwerpen, een eigen bijdrage, een bijzondere foto e.d. zien we met belangstelling tegemoet.

Onze vereniging viert dit jaar het 15- jarig jubileum en toevallig ontvingen wij zo ongeveer het mooiste cadeau dat we hadden kunnen bedenken. De scheepsbel van de "Krimpen aan de Lek" teruggevonden op het wrak van de in 1902 gezonken driemaster bark die hier op de Krimpense werf was gebouwd. Als U niet zelf aanwezig was bij de feestelijke overhandiging heeft U er uitgebreid over kunnen lezen in de pers.

Wij wijzen nog even op de tentoonstelling in de dependance van het Cultuurhuis (de voormalige Marskramer) De tentoonstelling belicht de diverse dijkversterkingen die ons dorp in de loop der jaren heeft beleefd, inclusief beelden van de nu in uitvoering zijnde versterking. Naar aanleiding van de expositie die wij vorig jaar in het

kader van 950 jaar Krimpen hebben georganiseerd, bereikten ons diverse verzoeken de toen belichte onderwerpen op schrift te stellen. Wij voldoen graag aan dat verzoek en daarom zullen we op gezette tijden in de nieuwsbrief in chronologische volgorde de toen belichte thema's uit de Krimpense geschiedenis presenteren. We beginnen, deze reeks, hoe kan het anders, met "de ontginning".

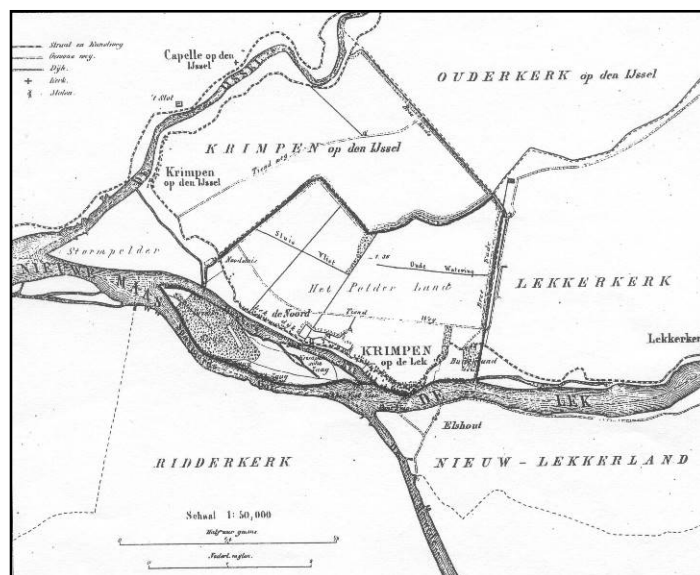
Veel leesplezier toegewenst, namens het bestuur. Hans Dekker.

Ontginning en beheer van de Krimpense polder

De ontginning van het Hollands-Utrechtse veengebied vond plaats

tussen ca 1000 en ca 1300. Langs de Hollandse IJssel en de Merwede (Nieuwe Maas) werd vermoedelijk al in de late 10^e begin 11^e eeuw een begin hiermee gemaakt. In Crempene (op de Merwede) zou dus sprake van een vroege ontginning zijn, met zekerheid was er al in 1064 sprake van een kleine bewoonde kern. De plaats van de oudste en ook latere kerken, buitendijks gesitueerd, wijst ook op vroege bewoning, d.w.z. voor de bedijking die volgde op de ontginning.

Voor de eerste bewonerslocatie werd gekozen voor een betrekkelijk hoge plaats op de oever van de rivier, zodanig dat men bij normaal hoog water droog zat.

De polder Krimpen a/d Lek op de gravure uit 1867. Het Polderland genoemd.

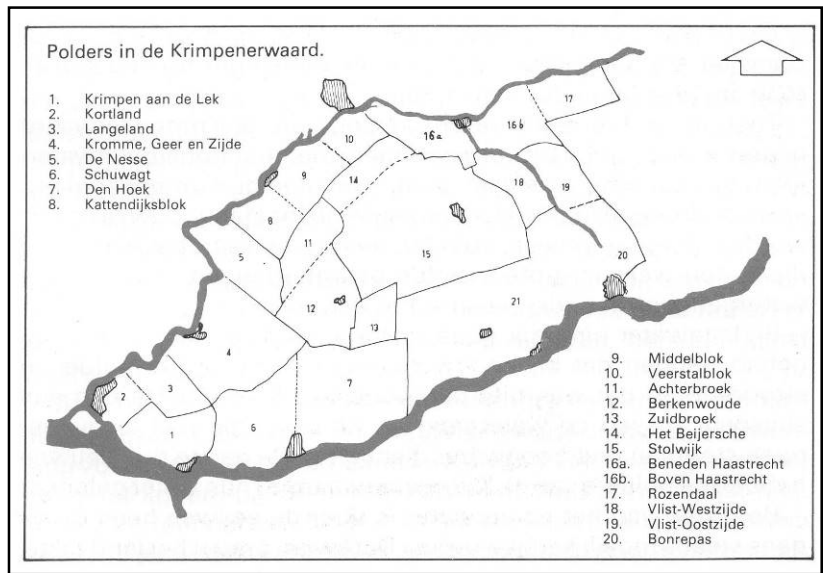
Duidelijk zijn de zijkaden en de achterkade uit de ontginningsfase te herkennen

Bewoning op de rivieroever ging hier dus vooraf aan de bedijking, die zoals algemeen wordt aangenomen voor 1150 was gerealiiseerd. Door de landsheer (voor de Krimpenerwaard eerst de Bisschop van Utrecht, later de graaf van Holland) werd aan bepaalde organisatoren (de Utrechtse kapitels resp. adellijke geslachten) het recht verleend een stuk veenmoeras bloksgewijs te laten ontginnen. Eén of meerdere blokken vormden een bestuurlijke eenheid, een ambacht. Krimpen is het enige dorp in de Krimpenerwaard dat uit één ontginningsblok bestaat. Krimpen vormde ook een zelfstandige parochie. Al bij het begin van de ontginning werd een kavel gereserveerd om inkomsten voor een kerk veilig te stellen. Vanouds her werd het perceel weiland tegenover onze dorpskerk "het kerkeland" genoemd

Het daadwerkelijk ontginnen gebeurde door boeren die in ruil voor de erkenning van het gezag van de ambachtsheer en betaling van tiendrechten **persoonlijke vrijheid hadden en volledige beschikkingsmacht over hun grond.**

Het begin van de ontginning was geen toeval. Er was in die periode sprake van een snelle groei van de bevolking en er was behoefte aan meer landbouwgrond omdat men voor een eerste levensbehoefte als graan nog op eigen productie was aangewezen. Per eigenaar werd zoveel grond uitgegeven dat het gezin dat er zich op vestigde van de opbrengst kon leven. Er was ruimte, voorop het perceel voor een woning, daarachter bouwland voor graan en daarachter weiland voor onontbeerlijke mest.

De totale grootte van het uitgegeven perceel, hoeve genoemd, beoog gemiddeld ca. 18 morgen, ditis ongeveer 15 hectare. Er worden 2 typen ontginningen onder

scheiden, de vroegste zijn de ontginningen met vrije opstrek. Later is sprake van zgn. cope (rechthoekig kavel) ontginningen (zie het vervolg)

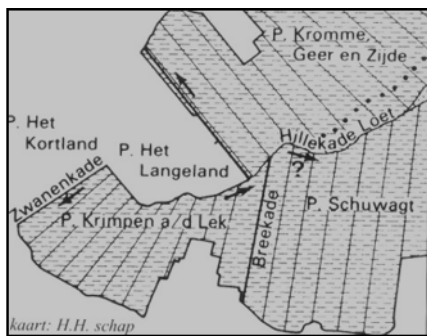
Het ontginnen is een gigantisch karwei geweest zoals eerder opgemerkt was het gebied een veenmoeras. Het veen lag als een groot kussen enkele meters hoger dan de gemiddelde rivierstand, zodat alleen op de randen van het veenkussen klei werd afgezet. In het veen liepen kleine stroompjes in ons geval de Loet) die het water afvoerden naar de rivier. Allereerst moest de begroeiing worden gerooid of afgebrand. Daarna werd door het graven van rechte evenwijdig lopende sloten loodrecht op de rivieroever de grondwaterstand verlaagd. Door het verlagen van de grondwaterstand werd de grond droger en geschikt voor de verbouw van graanproducten. Aan de achterkant en de zijkant(en) van het ontginningsblok werd een kade aangelegd die voorkwam dat water uit het nog niet ontgonnen gebied bleef toestromen. Bij de cope ontginningen werd in de kern uitgegaan van een ten opzichte van de rivier min of meer loodrechte stand van het slotenpatroon en vervolgens werd gewerkt naar een standaard breedte van de kavels van 30 roe (113 m) De lengte van de kavels werd vaak bepaald op 1250 m.

Hoe de ontginningen met vrije opstrek werden georganiseerd en gereguleerd is niet zo goed bekend. Vaak zal de definitieve achtergrens pas na verloop van tijd zijn bereikt. Deze achtergrens kan b.v. een natuurlijke barrière zijn

geweest of een (overeengekomen of al bereikte) achtergrens van een eerdere ontginning.

De polder van Krimpen is overal dieper dan 1250 m. Bij deze vroege ontginning gold kennelijk het recht van vrije opstrek. De sloten van onze polder lopen niet evenwijdig. Duidelijk is in de huidige verkaveling te zien dat steeds loodrecht op de rivieroever de sloten zijn gegraven gezien het bochtig verloop van die oever vertonen de kavels een gerend patroon.

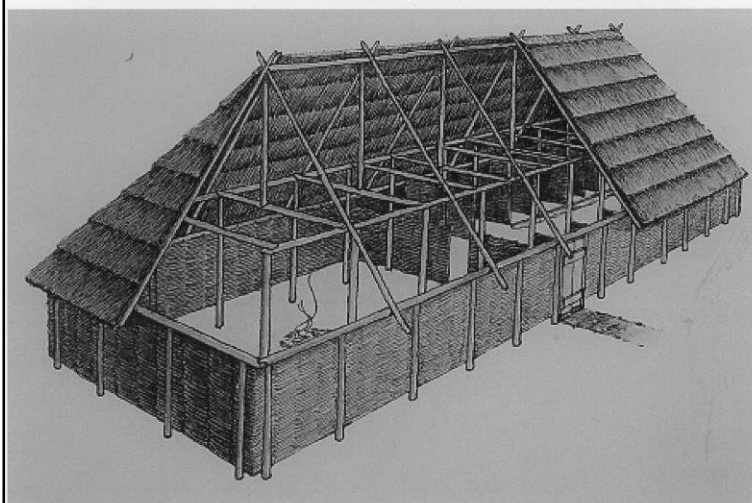
Het slagenlandschap in een bijzondere driehoek

werd een kade opgeworpen (een zijdedwinde) De huidige Breekkade is de plaats van deze zijdedwinde. Aan de westkant wordt de ontginning begrensd door de Graafkade. Is het ontginningsblok dan deels vanuit de Merwede en deels vanuit de Loet ontgonnen? Dit lijkt heel vreemd. Of is de eerste ontginningsas (de rivieroever) wellicht

Na verloop van de tijd ontstonden problemen. Men kreeg te maken met stijgende rivierstanden. Maar behalve dat, begon door de ontwatering dit veen in te klinken, waardoor het maaiveld steeds lager kwam te liggen en bij hoog water onder dreigde te gaan lopen. Op zeker moment werd het noodzakelijk ook aan de rivierzijde een kade aan te leggen. Het gebied was toen dus geheel van het buitenwater afgesloten, er was een polder ontstaan. Om de waterstand te kunnen beheersen was de aanleg van een watergang (bakwetering) achter de kade en van een duiker of sluis noodzakelijk. Het proces van peilverlaging en inklinking is sindsdien niet meer gestopt.

Boerderij in Oostpolder ten westen van Gouda ca 1100, groot 18 bij 11 meter, op een terpje van 40 cm hoog, houten palen met daartussen wanden van gevlochten wilgentenen en leem, stal met matten op de grond voor 8 stuks vee, varkenskot, paard, verbouwt op de natte grond emmertarwe en vlas, haardvuur midden en rook kringelt door gat in het dak, woonruimte lemen vloer, geen zolder, opgegraven in 1996.

Middeleeuwse boerderij, wanden van gevlochten wilgentenen

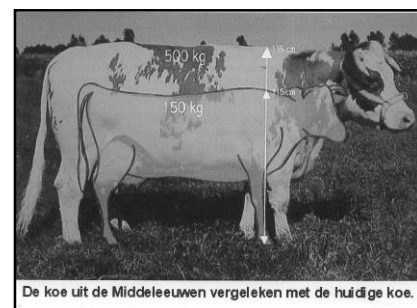
Ook dit wijst op een vroege verkaveling. Vermoedelijk werd de achtergrens, de zgn. Landscheiding aangelegd tegen wat ooit de voortzetting was van het riviertje de Loet.

Het is goed voorstelbaar dat in een vroeg stadium eerst de Tiendweg en/of de Oude Wetering als achtergrens hebben dienst gedaan. Ook aan de oostkant van het blok

vanwege stijgende rivierstanden tijdelijk verlaten en werd er vanuit de Loet opnieuw begonnen tot ook aar bewoning onmogelijk werd?

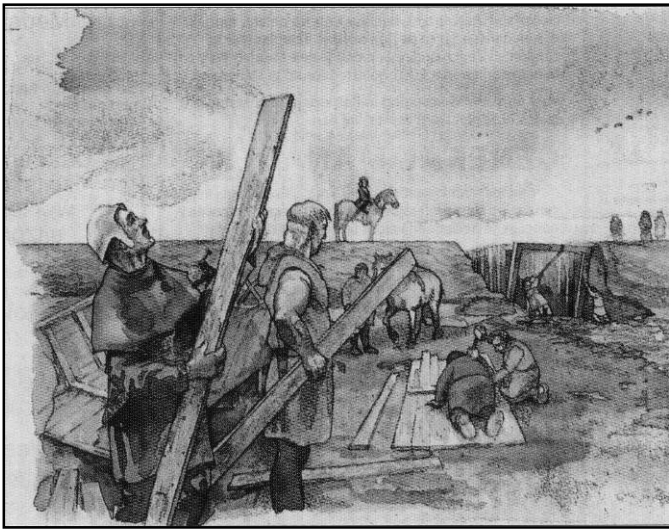
Opvallend is in ieder geval dat uit de kadastrale gegevens van 1832 blijkt dat bebouwing langs de dijk te oosten van de dorpskern zeer schaars is, in tegenstelling tot de bebouwing Middelland-Molendijk - Noord.

Door de stijgende buitenwaterstand werd het steeds moeilijker polderwater te lozen en het grondwater peil laag te houden. Eind 14e eeuw was het dan ook vrijwel afgelopen met de graanteelt. Begin 16e eeuw was de veeteelt de kurk geworden van het boerenbestaan.

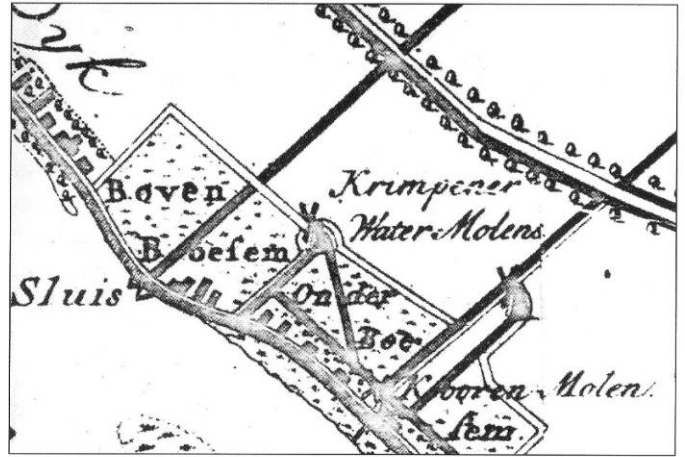

De koe uit de Middeleeuwen vergeleken met de huidige koe

Toen het op zeker moment onmogelijk werd om zelfs bij eb op de rivier te lozen moest naar andere oplossingen worden gezocht. In 1470? werd dan ook aan weerszijden van de Molenweg een boezem aangelegd en de eerste poldermolen gebouwd en wel op de plaats waar van oudsher het lozingspunt was, n.l. de Vrouwe-sluis op de Molendijk. In de eerste helft 18e eeuw werd er uitgebreid naar een tweetraps bemaling,

Het maken van een sluis

De eerste sluis met de latere boezem en 2 watermolens

d.w.z. er kwam nog een molen te staan op de plaats waar heden ten dagen de aula op de begraafplaats staat.

Deze molen maalde het polderwater in de boezem. In 1878/79 werd overgeschakeld op een stoomgemaal (Hendrikus de Jong), gebouwd achter de Vrouwesluis.

In 1948 werd het omgebouwd tot een elektrisch gemaal, dat tot 1982 in gebruik is geweest. Sedert dien watert de polder Krimpen a/d Lek via andere polders uit op de Hollandse IJssel bij Ouderkerk.

Nieuws

Binnenkort hopen we een expositie in te richten betreffende de komst en ontwikkeling van de elektriciteit in Krimpen a/d Lek.

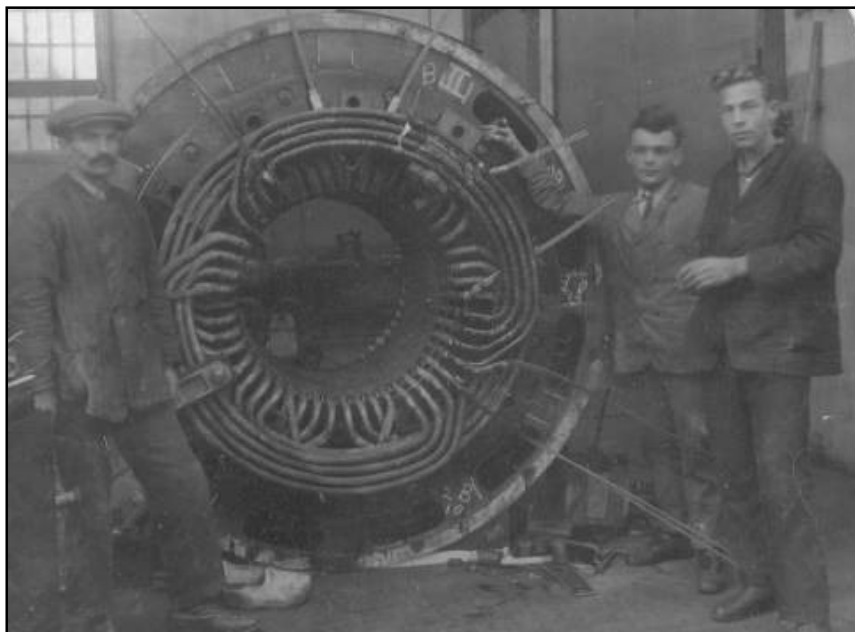
Zoals bij velen bekend hebben wij hier al in een vroeg stadium van gebruik kunnen maken doordat indertijd bij scheepswerf Smit in Kinderdijk een centrale is gebouwd en onze gemeente daar op aangesloten werd. Alles hierover zal op schrift worden gesteld waaraan Floor Hartog en Gijs Moerkerken al aardig wat werk gehad hebben. Ten behoeve van de expositie hebben we al wat oude voorwerpen verzameld die vroeger gebruikt werden. Het materiaal waaruit deze waren gemaakt was o.a. bakeliet, porselein en ijzer (contactdozen, leidingen enz.).

Floor en Gijs zijn er zelfs al voor naar Noord-Holland geweest! U begrijpt dat wanneer u denkt iets te hebben zoals contactdozen, schakelaars, lampen, kortom alles wat met de oude tijd te maken heeft is welkom.

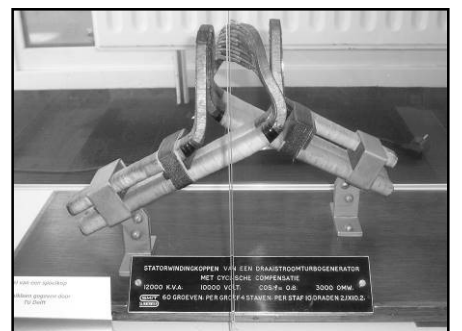
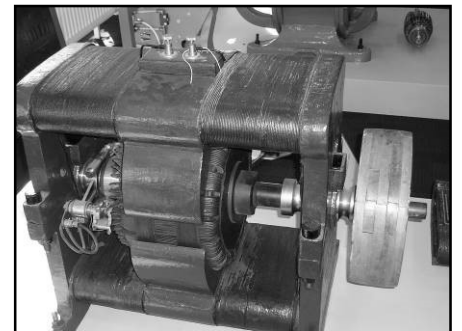
Gietijzeren lantaarnpaal

v.l. n. r. Rijdsdijk 61 t/m 69

Dynamo/ Electro Slikkerveen ±1930

Onderstaand opnames uit de expositieruimte van BRUSH (voorheen: "Electisch-Licht-Machinenfabriek Willem Smit en Co) te Slikkerveen.
Ringdijk 390 B

Houtenlantaarnpaal

Omdat eind volgend jaar ons onderkomen (het pand van de oude Marskramer) gesloopt gaat worden zijn wij naarstig op zoek naar een ruimte waar we al onze spullen in onder kunnen brengen. De meeste ruimtes die er eventueel zijn, zijn bijna altijd alleen maar te huur, en dat zal voor onze vereniging bijna zeker te kostbaar zijn.

COLOFON.

Oud Nieuws wordt uitgegeven door de historische vereniging Crempene van Krimpen aan de Lek

Redactie en opmaak : Henk Klip

Corrector: Aris Middelkoop
Jan Kees Wepster

Reacties naar: kliphca@zonnet.nl
Secretariaat: Buitenweg 8
2931 AC Krimpen a/d Lek
Tel: 0180 522465
E-mail: Crempene@telfort.nl

Ieder die dus een mogelijkheid weet waar we een onderkomen kunnen gebruiken vragen we om teregeren (ook het naaiatelier zit met het zefde probleem)! En het zou toch zonde zijn als we nergens meer terecht kunnen. Om ons te oriënteren zijn wij (vier leden van het bestuur) naar Waddinxveen geweest aangezien de historische vereniging daar een expositieruimte ter beschikking heeft, echter zonder bergruimte. Zij kunnen gratis! een ruimte gebruiken bij een bedrijf, maar waar vinden wij zoiets?

Bericht van de Penningmeester :
Diverse leden hebben bovenop de contributie een extra gift gedaan.
Hartelijk dank hiervoor.

6

Via onze **WEBSITE:**

www.historischeverenigingcrempene.nl wordt u regelmatig op de hoogte gehouden van de zaken die er in onze vereniging spelen en ook op **Face book** zijn wij tegenwoordig actief.

Aanwinsten :

Van ons lid dhr. J.D. Smit uit Kinderdijk ontvingen wij een prachtig boek ter aanvulling op ons boekenbestand.

Genealogie familie Smit, met de Alblasserwaardse tak (1639-2015) en de Oud-Beijerlandse tak (1796-2015) Voor geïnteresseerden ligt dit boek ter inzage in de voormalige Marskramer (Iedere vrijdagmiddag geopend)

Open Monumentendag.

Volgend jaar hopen wij weer mee te doen met dit jaarlijkse evenement. Door de werkzaamheden aan de dijk en de bouwwerkzaamheden in het Centrum was het dit jaar niet mogelijk hier aan deel te nemen. Wij als inwoners van Krimpen aan de Lek zijn hier inmiddels aan gewend maar voor buitenstaanders komt dit niet uitnodigend over.

Excursie.

Op 19 sept. jl. is er door diverse leden deelgenomen aan de jaarlijkse excursie. Het doel was dit keer de zgn. Onderzeebootloods in Heijplaat waar een indrukwekkende tentoonstelling is georganiseerd over de Aanval op Rotterdam van 10 t/m 14 mei 1940. Met de Waterbus was dit een verrassende manier om dit doel te bereiken.

